

(bron: archief Johan Snoek, gevonden in map met notulen Evangelie onder Israël; geschreven door dr. Zalmann febr 1979)

HET MEDISCHE WERK IN TIBERIAS

Het ontstaan

Het ontstaan van het medische deel van het werk der vier samenwerkende kerken in Tiberias loopt via de Church of Scotland (C.O.S.). Om te weten hoe dit alles gegaan is dienen we een flinke stap in de historie terug te doen. In 1839 werd de belangstelling van de C.O.S. voor het joodse volk gewekt door het verslag van een reis naar Palestina en Oost-Europa om gegevens te verzamelen voor zendingswerk. In 1840 werd besloten om "kerkewerk onder de Joden te beginnen, voor zover de omstandigheden dit toelieten". Dit werk begon in Hongarije en het moest 40 jaren duren eer Palestina aan de beurt kwam. Daar werd Tiberias het centrum van het werk der Schotten. Het zou medisch zendingswerk zijn. Dit besluit kwam tot stand in 1884 na een reis door Palestina, waarbij bleek dat in de omgeving van het Meer van Galilea veel Joden woonden. In Tiberias leefden toen 3500 Joden tegen 1500 Moslims. Bij deze informatiereis was de jonge arts David Watt Torrance (21 jaar).

De "Sea of Galilee Medical Mission".

Er werd besloten tot de stichting van de "Sea of Galilee Medical Mission". Dr Torrance werd benoemd tot zendeling. In een gehuurde woning begon hij zijn werk met het houden van een polikliniek. Joden, Moslims en Christenen vroegen weldra deze kundige arts om hulp. Voor hij met zijn dagtaak begon las hij in de gevulde wachtkamer een bijbelgedeelte en hield daarover een korte toespraak. Vooral dit laatste wekte verzet bij de synagoge en de Joden werden bedreigd met excommunicatie als zij verder de polikliniek bezochten. Zij bleven dus weg. Omdat het doel van zijn werk nu werd gemist ging hij in 1887 naar Safed en werkte daar op dezelfde manier als in Tiberias. Maar ook hier riep zijn prediking van het evangelie de weerstand op van het joodse centrum, ondanks het medisch en maatschappelijk werk dat hij daar deed. Hij ging zwerven in het overjordaanse steppenland en hield in een tent polikliniek. Per kameel werden de zieken aangevoerd. Toch ging hij weer naar Tiberias terug. Vanwege de daar heersende malaria en dysenterie kreeg hij behoefte aan een hospitaal. Hij kocht van de Mufti van Tiberias een stuk grond dat wat hoger was gelegen tegen de ruinen van de kruisvaarders, grenzend aan het meer. De Turkse overheid gaf hem echter geen toestemming om te bouwen. Om het medische deel van het werk beter te kunnen verzorgen vroeg Dr Torrance aan de C.O.S. een predikant om het geestelijke werk te doen. Ook vroeg hij om vrouwelijke helpers om in de door hem gestichte meisjesscholen in Safed en Tiberias les te geven en voor maatschappelijk werk onder de vrouwen.

Het ziekenhuis

De tegenwerking nam toe en hij moest het werk op eigen terrein kunnen doen. Om toestemming voor de bouw te krijgen bezocht hij de Sultan in Constantinopel. Tenslotte kwam de toestemming af en in 1894 werd een ziekenhuisje van 20 bedden geopend. Bij deze gelegenheid waren de Kadi, de Mufti en de Grieks Katholieke priester en enkele Joden aanwezig. In 1895 kon hij het ziekenhuis verder uitbreiden. Het beantwoordde aan het gestelde doel. In dit huis heerste een geest van rust en vrijheid, die de patiënten medisch ten goede kwam en hen ontvankelijk maakte voor het evangelie. Bij de Joden was in deze tijd het Zionisme in opkomst. In 1877/78 waren door Palestijnse Joden Petach Tikvah en Rishon le Zion gesticht. De wijnbouw, die door Joden bij de Karmel was begonnen, mislukte en de hulp van Baron Edmund de Rothschild heeft hen het leven gered.

Omstreeks 1880 kwam een groep joodse vluchtelingen uit Rusland. In deze belangrijke periode, die toen begon, nam het werk van Dr. Torrance een aanvang en werd het Schotse ziekenhuis gesticht en uitgebreid. Er kwamen bijgebouwen op het terrein en een kerk met pastorie. In het jaar 1900 waren er bijna 300 patiënten in het ziekenhuis geweest en bezochten er 15.000 de polikliniek. In 1902 was er een cholera-epidemie, die aan 6000 bewoners van Tiberias het leven kostte. Daaronder was ook mevrouw Torrance. Het personeel van het ziekenhuis werkte door, hetgeen de bevolking een heel goede indruk gaf van hun bereidheid om te helpen waar nood was.

- 2 -

In 1908 gaf de revolutie der Jong Turkse beweging meer vrijheid aan de Schotten in Tiberias. In de "General Assembly" der Schotse Kerk, gehouden in 1911 te Edinburgh, verklaarde Dr. Torrance dat 5000 patiënten waren behandeld en het evangelie hadden gehoord. Hij vroeg een kraaminrichting te mogen bouwen, waarvoor hij toestemming kreeg en een particuliere gift van £1000. In 1912 kwam hij met vernieuwde kracht in Tiberias terug en tot 1914 nam het werk toe. Per jaar verrichtte hij + 200 operaties, hoewel hij geen assistent had.

De eerste wereldoorlog brak uit en omdat Turkije bij Duitsland was en Dr. Torrance Engelsman, moest hij met drie Engelse helpsters vertrekken. Een Zwitserse zuster kon blijven en kreeg de sleutels van het hospitaal. Dr. Torrance werd militair arts in Glasgow in een ziekenhuis van 250 bedden! Eind 1917 kwamen de Engelse troepen uit Egypte in Palestina en in december werd door Allenby Jeruzalem ingenomen. Van 1914-1917 hadden de Turken in Tiberias en Safed de gebouwen van de C.O.S. leeggeplunderd. Het land was in ellendige staat. De Engelsen begonnen met het herstel en de Schotse Kerk deed daaraan mee. Dr. Torrance kwam begin 1919 vrij uit militaire dienst en ging naar Tiberias. Alle gebouwen waren door de Engelsen in beslag genomen. Hij kon ze terug krijgen en begon weer met zijn medische werk, geholpen door zijn zoon Herbert, die ook arts was. Hoewel er onder het Engelse mandaat meer medische verzorging in Tiberias kwam, bleef Dr. Torrance zijn werk doen in zijn hospitaal terwille van het contact tussen Christenen en Joden. Dr. Torrance had geleerd dat alleen de liefde de Joden tot Christus zou brengen. Ook wist hij dat als een Jood Christen werd hij niet ophield Jood te zijn, maar dat hij als Christen-Jood zijn volk wilde blijven helpen.

Dr. Torrance werd zwakker. Hij leefde bij Rom 12:12 (Verblijdt u in de hoop. Zijt geduldig in de verdrukking. Volhardt in het gebed). In augustus 1923 overleed hij in Safed. Hij werd begraven op het terrein van het hospitaal, bij het meer (De gegevens van Dr. Torrance Sr. zijn ontleend aan het boekje "A Galilee doctor". Dit is een bekorte weergave door Dr. Reemi van het boek "The life of Dr. D.W.Torrance of Tiberias" by W.P. Livingstone). In Tiberias is later een plein naar Dr. Torrance genoemd, n.l. Kikar Torrance. Hieruit blijkt de waardering der Israëli's voor Dr. Torrance en zijn werk.

Zijn zoon, Dr. Herbert Torrance, zette het werk voort tot 1953 toen hij zich als 65-jarige van Tiberias terugtrok. Hij was een verzamelaar en onderzoeker. Zr. Steller, die in 1950 in het ziekenhuis kwam werken (zie volgende bladzijde) heeft veel van hem geleerd, ook in het begrijpen van bijbelgedeelten, zoals "het gras dat heden is en morgen in de oven wordt geworpen".

Na de stichting van de Staat Israël.

Inmiddels was de Staat Israël ontstaan. In de vrijheidsoorlog is het ziekenhuis in Tiberias door de Israëli'sche militairen gebruikt en bij de vrede in 1949 in desolate toestand achtergelaten. Maar de huizen van de C.O.S. waren niet door de bewoners verlaten. De gebouwen bleven kerkeigendom en de secretaris van de Schotse Jodenzending, rev. Macanna, ging in Jeruzalem met de joodse minister van gezondheid praten. De Israëli's hadden behoefte aan een kraamkliniek en wilden samen met de

Schotten in het ziekenhuis werken. Er ontstond een "gentleman agreement", inhoudende:

1. De Schotten bleven eigenaars van de gebouwen (9 stuks, de kerk inbegrepen) en zouden het ziekenhuis inrichten (ziekenzalen en operatiekamer hebben hun een miljoen gekost. Ze waren beslist niet zuinig).
2. Er zouden een joodse en een christelijke dokter (of doktoren) zijn.
3. Er zou een joodse en een christelijke directie zijn.
4. Ook de vroedvrouwen en verpleegsters, enz. zouden joods en christelijk zijn.
5. De Schotse Kerk moest de reiskosten betalen voor hen, die naar Tiberias werden uitgezonden; ook als ze met verlof naar Europa gingen.
6. De kerk moest hun pensioen verzorgen.
7. De patiënten betaalden de door de Israëli's vastgestelde verpleegprijs. Hieruit moesten de salarissen van het personeel worden betaald. Per drie maanden dienden de Schotten de staat van inkomsten en uitgaven bij de Israëli's in. Wat er tekort was werd door de Israëli's aangevuld.

Dit alles betekende dat er naast Dr. Torrance een joodse specialist kwam werken, n.l. Dr. Sjalman, die spoedig bevriend raakte met de christelijke werkers. De christelijke directrice, miss Brough, die lange tijd matron was geweest in een

-3-

hospice van de Schotse Kerk in India, kreeg een joodse zuster naast zich die al heel spoedig verdween en het werk in de bekwame handen van de christelijke directrice liet. Er kwamen enkele Engelse zusters naar Tiberias, maar de Schotten hadden al heel spoedig gebrek aan christelijk personeel.

Nederlandse hulpkrachten.

Dr. Torrance was, wegens 65-jarige leeftijd, vertrokken en werd opgevolgd door Dr. Walker. Voor vroedvrouwen en verpleegsters kwam het verzoek om christelijke hulpkrachten via Ds. R. Bakker, die werkzaam was in Rotterdam in de gereformeerde Jodenzending. Hij was voor een internationale conferentie voor Jodenzending in Edinburgh geweest en had daar de Schotse secretaris van die zending, rev. Macanna ontmoet. Deze vertelde hem van het nieuwe medische werk in Tiberias en vroeg zijn hulp. Hij gaf dit door aan de Hervormde Raad voor Kerk en Israël. Zr A. Steller was bereid om naar Tiberias te gaan. Zij was verpleegster, vroedvrouw en onderwijzeres. Zij kwam in 1920 in Ned. Indië, werkte 9 jaar als onderwijzeres en daarna als verpleegster in het Darmo-ziekenhuis in Soerabaya, waar zij hoofd werd van de kraamafdeling. In 1946 kwam zij naar Holland. Zij hoorde in Amsterdam van mevrouw Dekker (echtgenote van Ds. H. Dekker, voorzitter van de Hervormde Raad voor Kerk en Israël) dat er vroedvrouwen voor Tiberias werden gevraagd. Zij gaf zich op bij Ds. Grolle, die haar met aller instemming kon aanbevelen bij de Schotten. Deze hebben haar in september 1950 naar Tiberias gezonden. Er werd ook een arts-specialist gevraagd. Zalmann zocht een arts in Leiden. Rev. Macanna heeft hem gezien, maar de man trok zich terug. Kort daarop kwamen de Gereformeerden met Dr. Johan Pilon, die uit Indonesië was teruggekomen. Ook hij werd begin 1951 naar Tiberias gezonden. In datzelfde jaar gingen via de Hervormden zuster Hilda 't Hart en Zr. Diena Prins naar Tiberias. In 1952 volgde zuster Drost, die in de apotheek hielp en les gaf aan de kinderen van Dr. Pilon. Zij keerde in 1954 terug. In

1952 werd ook zuster Clärli Vos door de Gereformeerden uitgezonden. Zij had de aantekening kinderverzorging en werkte in de baby-afdeling. Zij ontmoette de christen-Jood Dr. Reemi, die in Israël werkte als jurist en leraar Frans. In 1954 kwam hij in "Scotti" werken als secretaris van Dr. Walker. Na hun verloving trouwden zij in Israël in 1956 en gingen wonen in Jakfee, één van de huizen van het C.O.S. gebouwencomplex. Later kwam Dr. Reemi voor vertaalwerk in dienst van de Schotse Kerk. Omdat hij goed Iwriet sprak hield hij zaterdags diensten in het Iwriet in de Schotse Kerk. Van zijn hand is een concordantie verschenen van het Hebreeuwse Nieuwe Testament.

Financiële samenwerking.

Het toenemend aantal Europese werkkrachten in Tiberias stelde aan de C.O.S. financieel te grote eisen. Zij moesten dit alles doen van een bedrag van £ 1200, wat hun jaarlijks budget voor Jodenzending was. Al spoedig kwam dan ook het verzoek van Schotland om voor de Hollandse werkers te gaan betalen. Omdat de salarissen van het ziekenhuis in Tiberias laag waren werd door de Schotse Kerk een aanvullend salaris gegeven, dat in Engeland op de bank werd gezet.

De Gereformeerden hadden in Rotterdam een steuncomité voor het Tiberiaswerk gevormd. Dit was dus niet kerkelijk. Hieruit werd het aanvullend salaris enz. van Dr. Pilon en zuster Vos betaald.

Wat zou nu de Hervormde Kerk voor het Tiberiaswerk doen? Zalman, die arts was, heeft er in de Raad voor Kerk en Israël voor gepleit, zich ook voor dit werk financieel in te zetten. Dit werk was geheel in de geest van zijn vader, zendeling Zalman, die in de Elimzending te Rotterdam altijd eerst evangelie ging doen en daarna verkondigen. De Raad voor Kerk en Israël gaf aan Zalman begin 1954 de opdracht een rapport samen te stellen. Hij gebruikte daarbij de financiële gegevens van de driemaandelijke rekening van het ziekenhuis in Tiberias, afkomstig van Dr. Walker, met die van het Rotterdamse comité. De gegevens uit Tiberias werden toegelicht door Dr. Pilon, die toen in Holland met verlof was. Het ziekenhuis had 83 bedden. In 1954 werkten daar 10 Europese en 24 Israëlische verpleegsters, alsmede 20 van ander personeel. De verpleeggeden, door het Israëlische ziekenfonds verstrekt, waren onvoldoende om de werkelijke kosten van het ziekenhuis te dekken. In het eerste aan "Kerk en Israël" uitgebrachte rapport begin 1954 vermeldt Zalman het volgende: "Doordat het vierde deel van het personeel in Tiberias Europees was werd het budget voor het ziekenhuis zwaarder belast. Echter is de aanwezigheid van christen-personeel noodzakelijk, gezien de geestelijke achtergrond van hun

-4-

werk. Dit geeft dus financiële consequenties voor de kerken, die achter dit werk behoren te staan. Financiële hulp aan het ziekenhuis in Tiberias is noodzakelijk en verantwoord. Er is een parallel: het joodse Hadassa-ziekenhuis in Jeruzalem kreeg ook financiële steun uit Amerika omdat het Israëlische ziekenfonds onvoldoende betaalde. Zo ook in Tiberias, waar voor de Europese gediplomeerde zuster door het ziekenhuis minder dan de helft salaris werd betaald dan voor een Israëlische leerling-verpleegster. Uit de gegevens bleek dat voor elke christen werkkraft een aanvulling van ongeveer fl. 1200 per jaar nodig was. Een klein deel daarvan werd als aanvullend salaris naar Israël gezonden. De rest bleef in Holland op de bank voor reiskosten, verlofsalaris en pensioenpremie.

In augustus 1954 bracht Zalman aan de Raad voor Kerk en Israël een tweede rapport uit. Hieruit citeer ik:

"De hulp van de Hollandse arts en de Hollandse verpleegsters is een directe en morele steun voor het hele werk in het ziekenhuis. Het bleek duidelijk dat het werk in het ziekenhuis deel uitmaakte van de overheidsgezondheidszorg van Noord-Galilea, speciaal voor obstetrie en gynaecologie".

Verder werd vermeld dat er met de Gereformeerde Kerken bespreking gaande was om voor Dr. Pilon en zuster Vos tot een soortgelijke regeling te komen als waartoe de Hervormde Raad voor Kerk en Israël was geadviseerd. De conclusie hield dan ook in "dat het ziekenhuis in Tiberias dringend behoefte heeft aan suppletie. De inkomsten in Israël zijn nauwelijks voldoende om het werk lopende te houden. Het Europese personeel is overbelast. Aanstelling van meer Europees personeel is nodig, ook om onderwijs te kunnen geven aan de Israëlische leerling-verpleegsters. Dit z.g. cursusgeven verbetert het contact met de joodse werksters en is goed voor een beter gebruik van het Iwriet. Door financiële steun kan het gehalte van het werk van het Europese personeel worden verbeterd." Tot zover dit tweede rapport aan Kerk en Israël.

In datzelfde jaar 1954 waren er besprekingen gaande tussen de Gereformeerden en de Schotten. Ik ontleen aan een verslag van Ds. C. B. Bavinck het volgende: "Vanwege het verzoek van Dr. Pilon om in de vacature van de Schotse predikant in Tiberias een Hollandse predikant te benoemen en om de positie van de gereformeerde werkers (Dr. Pilon en zuster Vos) kerkelijk te maken had er in Edinburgh op 18 oktober 1954 een bespreking plaats tussen het Schotse kerkelijke Jodenzendings-comité en de gereformeerde predikanten Smeenk, Bakker en Bavinck. Uit gegevens van Ds. Smeenk en Dr. Pilon stond vast dat een Hollandse predikant in Tiberias goed werk zou kunnen doen. In deze bespreking kon door de Hollanders worden toegezegd dat de financiële steun, die de Schotten voor de Hollandse werkers betaalden, van hen zou worden overgenomen en dat, zodra er een Hollandse predikant zou zijn gevonden, deze ook voor rekening van de Hollandse kerken zou zijn".

Het "Joint Committee"

De Schotten hebben die hulp dankbaar aanvaard, ook wat de predikant betreft. Zij stelden voor een "Joint Committee" te vormen om deze zaken nader te regelen. Het zou bestaan uit 4 Schotten en 4 Hollanders, die tweemaal per jaar zouden vergaderen. Bij deze bespreking kwam duidelijk naar voren dat de geestelijke betekenis van het ziekenhuis belangrijk was, daar het een zekere goodwill kweekte en er een groot aantal contacten met de Joden ontstond. De Schotten werden het met Dr. Pilon eens dat de manier van optreden niet agressief zou zijn door directe prediking in het hospitaal, maar meer door de daad. Nadat deze rapporten waren besproken werd door de hervormde Raad voor Kerk en Israël besloten deze taak in samenwerking met de Gereformeerden te aanvaarden. Op 1 oktober 1954 nam de suppletie voor Tiberias een aanvang. Het was hun beider bedoeling dat de uitgezonden werkers hun werk zouden doen uit liefde voor hun Heiland en uit sympathie voor het joodse volk, wetend dat hun levenshouding bepalend zou zijn voor het goede contact tussen Joden en Christenen.

Omdat het ziekenhuis in joodse dienst stond mocht daar niet worden geëvangeliëerd. In het zusterhuis echter, onder elkaar zijnde, kon er met patiënten, als zij daar op bezoek kwamen, wel worden gesproken over de bedoeling van hun aanwezigheid in Israël. Door de toewijding van de christen-staf kreeg het werk een goede naam en ontstond er een vriendschap met de joodse bevolking.

Gevolgd gevend aan het plan dat in 1954 in Edinburgh was ontstaan werd het "Joint Committee" gevormd met de bedoeling, de belangen van het werk in Tiberias beter te kunnen behartigen. Voorjaar 1955 had dit voor het eerst plaats. Toen kwamen er

vier Schotten, waaronder rev. Cl. Macanna, secretaris van het Jodenzendingscomité naar Rotterdam. In het najaar gingen de vier Hollandse leden van het Joint Committee naar Edinburgh, n.l. de twee Gereformeerden Ds. H. Bakker en Ds. C.B. Bavinck en de twee Hervormden,

Ds. J.H. Grolle en Drs. J.H. Zalman, resp. secretaris en lid van de Hervormde Raad voor Kerk en Israël. Deze vergaderingen waren heel belangrijk. In een bespreking van twee uur werden de vragen opgelost die in een half jaar, ondanks correspondentie over en weer, waren ontstaan. Op deze vergadering konden wij ook vragen stellen en bespreking voeren met kandidaten die voor uitzending in aanmerking kwamen. Pas na instemming van allen werd tot uitzending geadviseerd,

Een Hollandse predikant.

De uitzending van een Hollandse predikant naar Tiberias kon in 1954 niet direct worden gerealiseerd. Tijdelijk hebben Ds. Grolle en Ds. Smeenk in de preekbeurten en met geestelijk werk onder de zusters geholpen.

In november 1956 ging Ds. Tabaksblatt erheen, uitgeleend door de hervormde raad voor Kerk en Israël. Hij had als christen-Jood, afkomstig uit Oost-Europa, het voordeel van het vlot spreken van Jiddish en Iwriet en had een goede kennis van joodse gewoonten en geloofsleven. Hij hield spreekbeurten in de kerk op zaterdag in het Iwriet en kreeg bij deze diensten veel joodse toehoorders. Wegens ziekte van zijn vrouw moest hij eind 1957 terugkeren. In de vergadering van het Joint Committee in 1957 te Rotterdam bracht hij verslag uit van zijn werk. In diezelfde vergadering was Ds. J.M. Snoek aanwezig. Hij was als gereformeerde predikant bereid voor langere tijd naar Tiberias te gaan. De Schotten waren erg met hen ingenomen. Na enige maanden voorbereiding in Edinburgh ving hij begin 1958 zijn werk aan als predikant van de kleine gemeente van de Schotse Kerk in Tiberias. Toen hij het Iwriet voldoende beheerste heeft hij, naast de Hollandse of Engelse kerkdienst op zondag, op zaterdag in het Iwriet gesproken. Hij zocht en kreeg contact met de Joden in kibboetsim. Verder was hij de leider van het werk van de door de Schotten genoemde "evangelical branche", een werk dat door hem werd verzorgd. Ds. Snoek woonde niet in de pastorie bij de kerk, maar in een van de apart staande huizen van het Schotse complex. In het benedenhuis had hij een winkel met Schotse evangelisatielectuur.

Verpleegsters en vroedvrouwen.

Onder de Hollandse verpleegsters en vroedvrouwen die na 1954 door beide kerken werden uitgezonden noem ik: zuster Ada van Vliet (1955) en twee vroedvrouwen, zuster Anna Slot en zuster Jannie van Wijlen, die in 1957 naar Tiberias gingen toen zij pas van de vroedvrouwenschool in Amsterdam kwamen. In datzelfde jaar kwam zuster Lydie Verkruijsen in Tiberias. Zij was, evenals zuster Steller, onderwijzeres, verpleegster en vroedvrouw. Zij heeft eerst alleen onderwijs gegeven aan de kinderen van Dr. Pilon en Ds. Snoek, maar in 1959 heeft zij ook medisch werk gedaan. In 1960 ging zij naar Pakistan voor medisch werk in een ziekenhuis van de Schotse Kerk. Later kwam zij weer in Tiberias werken. In 1955 kwam zuster Alida Pekel in Tiberias. Zij was diacones van het Amerongse Zendingsdiaconessenhuis en werd door hen voor het werk in Tiberias afgestaan. Zij verzorgde in de kraamafdeling de pasgeboren kindertjes. Meestal vertrokken de joodse of Arabische kraamvrouwen al na vier dagen. Zij die het beter konden betalen bleven langer en dan had in het ziekenhuis de besnijdenis plaats, "ten achtsten dage". Dat dit feest in een van de kamers van "Scotti" kon plaatshebben werd door de Joden op prijs gesteld. In 1953 kwam Dr. van Walraven op de verloskamer werken. Hij zou in 1961 weer vertrekken. Een aparte vermelding verdient zuster Annie te Groen. Zij was diacones in Haarlem en lid van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland. In 1950 werd zij na een opleiding van 6 maanden in Oegstgeest, door hen en het Haarlemse diaconessenhuis met twee artsen uitgezonden naar Sumatra. Dit was kort na de "overdracht", dus onder bewind van Indonesië. Zij leerde daar voor vroedvrouw, deed honderden verlossingen, maar kreeg geen diploma. In 1954 moest zij terug naar

Holland. Zij las in het blad van haar kerk dat er in Tiberias een verpleegster werd gevraagd. Zij kreeg in Haarlem toestemming om naar Tiberias te gaan. Eind juni 1955 kwam zij daar aan, maar mocht in het ziekenhuis geen verlossingen doen omdat zij geen diploma van vroedvrouw had. Zij heeft toen wel als verpleegster geholpen, deed soms een verlossing onder toezicht van de joodse dokter Sjalman, Maar

-6-

kon niet naar haar zin werken. Na een verloftijd, in Zwitserland ging zij terug naar Tiberias, waar veranderingen op til waren die haar zouden helpen in haar moeilijkheden. De Israëliëische regering bouwde n.l. in Poriya een ziekenhuis, dat door de 400 meter hogere ligging een veel gunstiger klimaat had. Alleen de afdeling verloskunde bleef aanvankelijk in Tiberias in het Schotse ziekenhuis. Maar er werd van joodse kant (o.a. uit Holland) op aangedrongen deze kraamkliniek in Tiberias op te heffen., het verband met de Schotse Kerk te verbreken en de verlossingen in Poriya, in een omgeving die alleen joods was, te doen plaatsvinden.

Een ander soort werk.

Dr Walker zag dit aankomen en vertrok in 1958. Dr. Pilon werd geneesheer-directeur Hij had plannen voor een ander soort werk in dit grote complex gebouwen van de Schotse Kerk. Omdat in april 1959 de kraamkliniek in "Scotti" zou worden gesloten gingen Ds. Bakker en Zalmann in 1959 dit alles in Edinburgh bespreken. De Schotten wilden het werk in hun gebouwen na het sluiten van het hospitaal beëindigen, maar Ds Bakker begreep hun moeilijkheid. Wij deden hun een voorstel om ander werk te beginnen, waarvan de kosten door onze kerken elk voor 1/3 zouden worden gedragen. Toen werd besloten om in Tiberias als "Joint Committee" een bespreking te houden met de staf van "Scotti". Er werd na 10 dagen vergaderen besloten tot een drieledig werk. De naam werd veranderd in "Church of Scotland Sea of Galilee Centre". In het hospitaal zou een hospitium worden gevestigd. Naast de ingang zou een bijbelwinkel met etalage komen en aan de andere kant van de poort een wachtkamer met behandelruimte voor een polikliniek. Wij waren nu baas op eigen terrein en het contact met de Joden kon nu meer gericht worden op het gesprek, waarin verantwoording van ons geloof kon worden gedaan. Zuster Clärli Vos ging in de bijbelwinkel werken en was daar heel goed op haar plaats. Er was daar ook een spreekkamer voor de predikant. De polikliniek werd door Dr. Pilon en zuster Steller gedaan. Het Engelse medische personeel ging naar huis, maar het Hollandse wilde blijven. Daartoe zochten dokter Pilon en Zalmann contact met de directrice van de nieuwe kraamafdeling in Poriya. Omdat het Hadassa-ziekenhuis in Jeruzalem nog niet klaar was werden er geen vroedvrouwen opgeleid en was de directrice in Poriya wanhopig omdat ze voor haar kraaminrichting geen personeel had. Zuster Te Groen en zuster Pekel wilden in Poriya gaan werken en die hulp werd dankbaar aanvaard. Toen de directrice hoorde dat zuster Te Groen zoveel verlossingen had gedaan mocht ze die in Poriya direct zelfstandig doen. Dit was naar haar zin. Zij kon zich daar met haar "twee rechterhanden" en haar vlotte Iwriet spoedig een plaats veroveren. Met haar snedige antwoorden en de christelijke lectuur in haar kamer had zij "goed" contact met de Joden. Na enige tijd deed zij in het Iwriet examen voor vroedvrouw, kreeg drie keer een contract voor vijf jaar werk en het Israëliëische burgerschap. Haar salaris kreeg zij van de Israëliëische regering.

De polikliniek.

Toen het "Joint Committee" in 1959 in Tiberias was hebben Dr. Pilon en Ds. Bakker de sheik bezocht, die eigenaar was van een groot, stuk land in Noord-Galilea, en een begin gemaakt met Nes Ammim. Dr. Pilon wilde daarvoor gaan werken en staakte zijn werk in de polikliniek van "Scotti" op 1 januari 1960. Dr. Van Walraven zette dit nog tot april voort, werkte part-time op de verloskamer in Poriya tot 1961 en vertrok toen ook. Zalmann zocht naar een arts voor het werk van de polikliniek en vond Dr. de Jonge bereid naar Tiberias te gaan. Hoewel zij toen al 68 jaar was - de grens bij de Schotse kerk was 53 jaar - hebben de schotten haar hulp aanvaard. Zij was een zeer kundige interniste, die uit Indonesie was gekomen, waar zij ongeveer 20 jaar in het zendingsziekenhuis te Modjowarno had gewerkt. In 1959 was zij met een toeristenreis in Tiberias geweest. Zij wilde er graag heen en heeft er vier jaar met zuster Steller samengewerkt. Zij had een goed contact met de Israëliische geneeskundige dienst in Tiberias. Zij heeft eens typhusgevallen gesignaleerd en de geneeskundige dienst gewaarschuwd nog voordat deze ervan wist. De polikliniek kreeg haar inkomsten van de patiënten, die vrij regelmatig kwamen. Doordat er geen volle wachtkamer was kon iedere patiënt goed worden onderzocht en eventueel behandeld. Er was gelegenheid voor gesprek omdat Zr Steller de taal vlot sprak en haar werk met hart en ziel deed.

Dr. De Jonge moest zich eind 1963 wegens ziekte terugtrekken. Wij vonden een jongere vrouwelijke arts, Dr. Blok, bereid om naar Tiberias te gaan. Na voorbereidend werk eind 1963 kon zij begin 1964 in de polikliniek van "Scotti" gaan

-7-

werken. Omdat zuster Steller in 1965 pensioengerechtigd werd moest ook zij zich terugtrekken en haar geliefd Israël verlaten. Als vervangster bood zuster Marian Jumelet zich aan. Eind 1963 is zij, samen met dokter Blok, naar Edinburgh geweest om van de Schotten de goedkeuring te verkrijgen. Ook zij ging dus begin 1964 naar Tiberias en kon in de polikliniek nog door zuster Steller in het werk word ingeleid.

Verdeling van de kosten.

De drie samenwerkende kerken verzorgden elk hun mensen. Het hospice-personeel werd door Schotland verzorgd, evenals de Evangelical Branche.

De gezamenlijke kosten werden voor de helft door de C.O.S. betaald. De andere helft was voor rekening van de gereformeerde en de hervormde kerk in een onderling geregelde verhouding.

Naast de uitgaven voor reiskosten, verlofsalaris, autokosten en pensioenpremie kwam de AOW aan de orde. Deze wet, die in 1957 van kracht werd, was toen alleen voor in Nederland wonenden. Later werd deze ook van kracht voor Nederlanders in het buitenland. De premie moest vanaf 1957 worden ingehaald. We hebben dat voor zuster Steller gedaan; vandaar dat zij sedert 1965 het volledige AOW-pensioen heeft gekregen. Voor de nieuwe werkkrachten werd dus ook AOV-premie betaald. Dr. Blok en zuster Jumelet hebben, tot 1967 in de polikliniek gewerkt. Het patiëntenbezoek was ongeveer 15 per dag. Voor jonge werkers was dit werk onvoldoende bevredigend. Er kwam kritiek op het feit, dat de patiënten wat minder hoefden te betalen dan in de polikliniek van het joodse ziekenfonds. Het Schotse "Centre" werd ervaren als iets apart, wat door de werkers op de duur niet op prijs werd gesteld. Toen Dr. Blok in 1967 naar huis ging en Jumelet verloofd raakte met Ds. Cohen Stuart en daarna ook vertrok werd door de samenwerkende kerken overwogen of men het medische werk op deze manier zou voortzetten. Aan de opvolgende arts Dr. van der Kley, werd opgedragen na een half jaar werk in Tiberias een rapport samen te stellen met een advies over deze kwestie. Dr. Van der Kley had contact met het joodse ziekenfonds en

kreeg de toezegging van werk voor onze mensen in de joodse poliklinieken. Haar advies luidde kort en goed: stoppen met de polikliniek in "Scotti" en gaan werken bij de Joden.

Na de sluiting van de polikliniek.

September 1967 werd de polikliniek gesloten en Dr. van der Kley ging werken in de polikliniek van het joodse ziekenfonds in Tiberias. Als vrouw kon zij de Arabisch vrouwelijke patiënten helpen, die niet door mannen mochten worden onderzocht. Omdat zij maar tot eind 1967 kon blijven werd in Holland gezocht naar een nieuw dokter. Zalmann kreeg, via Oegstgeest, contact met Dr. E. Elfferich. Zij kon via Ds. Snoek in september een ulpan in Jeruzalem volgen en werd door het ziekenfonds gevraagd huisarts te worden in de kibboets Degania B. Van ons kreeg ze toestemming, als ze maar contact onderhield met "Scotti". Het gevaar van geestelijke vereenzaming is niet denkbeeldig. Dr. Elfferich woonde nu niet meer in Tiberias maar in Degania in een mooi woonhuis. Voor haar werk was daar een klein ziekenhuis van 10 bedden en met polikliniekruimte en de hulp van joodse verpleegsters. Ook was er een ondergronds ziekenhuis vanwege de beschietingen vanuit Jordanië, na de zesdaagse oorlog van 1967. Als Dr. Elfferich in de omliggende dorpen patiënten moest bezoeken ging dat onder militair geleide. Ze heeft er prachtig werk verricht totdat ze in 1971 vertrok wegens huwelijk met Dr. Brouwer.

Inmiddels was er in Tiberias veel veranderd. In 1965 was Zr Verkruisen, die al vóór 1960 in Tiberias had gewerkt, weer teruggekomen. Toen in 1967 de Schotse polikliniek werd gesloten ging zij naar Poriya om samen te werken met Zr Annie te Groen, die daar al 8 jaar als christen-vroedvrouw alleen had gewerkt en nu hoofd was van de verloskamer.

Het hospice.

Het hospice floreerde; er kwamen veel gasten. De joodse gasten werden door de directrice, miss Malvenen, geweerd, waardoor zij grote schade toebracht aan de goodwill die wij bij de Joden genoten. Maar na een fikse ruzie met de Schotten werd zij in 1962 teruggenomen en kwam miss Whitear in het hospice. Zij had geheel onze visie op het contact met de Joden zoals wij die in onze kerken hadden. In Jaffa had zij zelf een hospice in deze zin opgebouwd. De Schotten zochten meer ruimte voor de gasten. Onze Hollandse medische werksters woonden in het doktors-

-8-

huis van het gebouwencomplex. De Schotten vroegen ons met aandrang om, terwille van meer gasten, dit huis te verlaten en ons medische personeel onder te brengen in Lake View. Hoewel dit voor onze mensen een veel slechtere behuizing bood hebben wij terwille van de samenwerking met de Schotten daarin toegestemd. Eind 1967 werd Lake View, een slecht gebouwd gastenhuis, betrokken. Elke bewoonster had twee kleine kamers, waarvoor zij een veel te hoge huur moest betalen. In april 1968 gaf Schotland ons te kennen dat de zusters en de dokter tegen onze afspraak in kleiner moesten gaan wonen, zodat er in Lake View ruimte kwam voor gasten. Dit alles was niet bevorderlijk voor de rust van onze zusters. Zij moesten beter behuisd zijn dan gasten die na kort verblijf weer weggingen. De bewoonsters, zuster Te Groen, zuster Verkruisen en dokter Van der Kley konden met deze verandering niet akkoord gaan.

Een eigen woonhuis.

Gelukkig kreeg Ds Snoek in die dagen het aanbod een goed huis met tuin in Tiberias te huren, wat hoger gelegen en dicht bij het Schotse Centrum. De Arabische familie Tufig Abu Hanna wilde dit huis aan onze christen-verpleegsters verhuren. Het huis had vijf ruime kamers, een keuken, hal en balkon en in de tuin veel goede vruchtbomen. De huurprijs was

redelijk maar er moest een sleutel geld van f. 20.000,- worden betaald. Door dit huis te huren zouden wij vrij komen van de Schotten. Het geld werd in Holland door de twee kerken geleend en Ds. Snoek kon een huurcontract laten opstellen. Op 1 oktober 1968 betrokken de zusters met vreugde deze mooie woning, die zij Heftziba noemden. Het huis voldeed ook aan onze voorwaarde dat de woonplaats van onze Hollandse werksters dicht bij het hospice en de Schotse Kerk zou liggen, vanwege de steun aan elkaar in geestelijk opzicht. De afstand naar Poriya was wel groot, maar wij konden hen in autokosten geldelijk tegemoet komen.

De ruimte in het hospice, waar de polikliniek werd gehouden, werd ontruimd. Medische instrumenten werden verkocht aan Dr. Churcher van de christelijke polikliniek in Haifa en het röntgentoestel, dat eigendom was van het Hollandse I.C.I. (in 1954 gekocht) werd bestemd voor een joods ziekenhuis. Door Dr Adler, een joodse longarts, kennis van Zalmann, werd dit toestel als geschenk dankbaar aanvaard. Het kreeg een plaats in de operatiekamer van een joods ziekenhuis in Jeruzalem.

De predikant.

Ds. Snoek ging in 1969 Tiberias verlaten vanwege middelbaar onderwijs voor zijn kinderen. In zijn plaats kwam een Schotse predikant, rev. Kerr. Deze heeft "Scotty" vijf jaar gediend in de zin van de inzichten in onze kerken. De zusters kerkten bij hem in de Engelse diensten en later ook in de Hebreeuwse dienst. Zuster Te Groen speelde orgel op een harmonium dat door Hirsch Blum aan Tiberias was gegeven. Er was een bundel christelijke liederen in het Iwriet vertaald; daaruit werd tijdens de dienst gezongen.

Ontstaan van de Vier Moderamina.

In 1970 was het werk van de Hollandse en Schotse kerken ook op financieel gebied geheel gescheiden en hielden de vergaderingen van het Joint Committee op. Voor zijn vertrek heeft Ds. Snoek aan zuster Te Groen een grote dienst bewezen door ons te wijzen op de ongelijke financiële verzorging door haar kerk in vergelijking met die van de andere kerken. Zuster Te Groen had, evenals zuster Steller, een achterstand bij de AOW. De Vrije Evangelischen wilden haar in 1970 terug laten komen. Hun jaarlijkse synodevergadering was daartegen en benoemde een nieuwe zendingscommissie. Zuster Te Groen kwam onder de financiële zorg van de hervormde en gereformeerde kerken. Ook de Chr. Gereformeerde Kerken gingen in 1969 het werk in Tiberias steunen, nadat ze in de vergadering van het "Interkerkelijk Contact Israël" van het werk in Tiberias hoorden. De achterstand in de AOW-premie van zuster Te Groen kon nu worden ingehaald en de nieuwe Vrije Evangelische commissie zocht in 1971 contact met onze "Drie Moderamina". Zij wilden het werk in Israël voortzetten in de zin van het "apostolaat der aanwezigheid" en namen voor een bepaald percentage deel in de gezamenlijke kosten. Zo ontstond het samenwerkingsverband der "Vier Moderamina".

Uitbreiding van de Hollandse staf.

Vermeld zij nog dat zuster Te Groen in 1975 na 20 jaar het werk in Israël wilde opgeven; het werd haar te zwaar. Er was plaats voor twee vroedvrouwen om te werken in dienst van de Israëlische regering. Op 1 januari 1975 boden zich twee verpleegsters-vroedvrouwen aan, n.l. zuster A.v.d.Weg en zuster T. v.d. Kuil, die in april en mei 1975 door bemiddeling der vier kerken naar Israël vertrokken. Zij konden werken in het joodse ziekenhuis in Poriya bij Tiberias. Door de korte tijd van voorbereiding, mede wat de taalkennis betreft, hebben deze zusters een heel moeilijk begin gehad. De inleiding tot het werk in de verloskamer werd door zuster Te Groen en daarna door zuster Verkruisen

gedaan. Voor dit werk is maar een bepaalde taalkennis nodig. Voor het contact met de joodse bevolking is echter meer nodig. Door lessen en af en toe een korte UIpan werd het spreken van Iwriet verbeterd. Toch is hun meeleven met de Joden wat hun economische en politieke spanningen betreft heel belangrijk. Zo merkte zuster Van de Weg in een gesprek met een joodse collega-vroedvrouw, afkomstig uit een orthodoxe kibboets, dat deze de vier oorlogen van Israël zag als een voorloper van de grotere strijd met de "Gog en Magog". Maar daarna zag zij toch bevrijding door de komst van de Messias, die zij verwachtte! Zo geeft het samenwerken in het joodse ziekenhuis toch af en toe een onverwachte gelegenheid tot geestelijk contact.

Met het Schotse Centrum wordt contact onderhouden. De zusters bezoeken de kerkdiensten en nemen deel aan een bijbelkring. De Schotse predikant te Jeruzalem heeft zuster Verkruisen en zuster van der Kuil (nu mevrouw Steysiger) in Tiberias aangesteld als ouderling in de C.O.S.

Zuster Verkruisen kwam in Poriya op de oogafdeling en werd daar hoofdverpleegster. Het medische werk van deze christen-verpleegsters in het joodse ziekenhuis blijft nog steeds beantwoorden aan het doel dat Dr. Torrance en Dr. Pilon voor ogen stond, n.l. om via medische hulp persoonlijk contact te krijgen met de Joden en zo dienstbaar te zijn in Gods kracht aan het joodse volk. In daad en woord wordt het evangelie gebracht. Naar Zijn belofte zal het niet onvruchtbaar zijn.

Voorburg, februari 1979.

J.K.Zalman.